

מצות ישיבה בסוכה

1. טור אורח חיים הלכות סוכה סימן תרכה

בסוכות תשבו שבעת ימים וגו' למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם וגו' תלה הכתוב מצות סוכה ביציאת מצרים וכן הרבה מצות לפי שהוא דבר שראינו בעינינו ובאזנינו שמענו ואין אדם יכול להכחישנו והיא המורה על אמיתת מציאות הבורא יתעלה שהוא ברא הכל לרצונו והוא אשר לו הכח והממשלה והיכולת בעליונים ובתחתונים לעשות בהן כרצונו ואין מי שיאמר לו מה תעשה כאשר עשה עמנו בהוציא אותנו מארץ מצרים באותות ובמופתים והסוכות שאומר הכתוב שהושיבנו בהם הם ענני כבודו שהקיפן בהם לבל יכה בהם שרב ושמש ודוגמא לזה צונו לעשות סוכות כדי שנזכור נפלאותיו ונוראותיו ואף על פי שייצאנו ממצרים בחדש ניסן לא צונו לעשות סוכה באותו הזמן לפי שהוא ימות הקיץ ודרך כל אדם לעשות סוכה לצל ולא היתה ניכרת עשייתנו בהם שהם במצות הבורא יתברך ולכן צוה אותנו שנעשה בחדש השביעי שהוא זמן הגשמים ודרך כל אדם לצאת מסוכתו ולישב בביתו ואנחנו יוצאין מן הבית לישב בסוכה בזה יראה לכל שמצות המלך היא עלינו לעשותה

2. ב"ח אורח חיים סימן תרכה

א בסכת תשבו וגו' תלה הכתוב וכו'. איכא למידק בדברי רבינו שאין זה מדרכו בחיבורו זה לבאר הכונה לשום מקרא שבתורה כי לא בא רק לפסוק הוראה או להורות מנהג ופה האריך לבאר ולדרוש המקרא דבסכת תשבו ויראה לי לומר בזה שסובר דכיון דכתיב למען ידעו וגו' לא קיים המצוה כתיקונה אם לא ידע כוונת מצות הסוכה כפי פשטה ולכן ביאר לפי הפשט דעיקר הכוונה בישיבת הסוכה שיזכור יציאת מצרים וזה הטעם בעצמו לרבינו ז"ל במה שכתב בהלכות ציצית בסימן ח' (עמ' כה) ויכוין בהתעטפו שצונו המקום וכו' וכן בהלכות תפלין בסימן כ"ה (עמ' עא) כתב ויכוין בהנחתם שצונו המקום להניח וכו' כדי וכו' מה שלא עשה כן בשאר הלכות כי לא כתב שיכוין שום כוונה בעשיית המצוה מפני כי המקיים המצוה כדינה יוצא בה אף על פי שלא היתה לו שום כוונה אבל בציצית שכתוב בהן (במדבר טו מ) למען תזכרו וגו' וכן בתפלין כתוב (שמות יג ט) למען תהיה תורת יי' בפייך שפשוטו הוא שהתפלין הם אות וזכרון כדי שיהא תורת יי' שגור בפינו כי ביד חזקה הוצאך יראה שלא קיים המצוה כתיקונה אם לא יכוין אותה הכוונה ולכן כתב בהלכות אלו ויכוין וכו' וכן גבי סוכה שכתוב למען ידעו וגו' משמע ליה גם כן שצריך שיכוין בשעת ישיבת הסוכה הטעם המכוון במצוה:

3. ביכורי יעקב סימן תרכה ס"ק ג

ויכוון בישיבתה שצונו הקדוש ברוך הוא לישב בסוכה זכר ליציאת מצרים (מג"א ריש הסי'). בפרי מגדים (א"א שם) כתב שצריך לכוון ג"כ שהקיפם בענני כבוד. וכתב עוד שכוונות אלו אינם רק לכתחלה, אבל בדיעבד יצא כשלא כוון רק לצאת, דמצוה צריכה כוונה לצאת דוקא כדפסקין באו"ח (סי' ס' סעי' ד'). ולענ"ד אין זה ראי', דזה דוקא בשאר מצוות שלא צותה התורה כוונה פרטית בהם. אבל בסוכה, שציווי הכתוב הוא שיכוון כן מלמען ידעו כמש"כ הב"ח, ג' י"ל דאפילו בדיעבד לא יצא, וכדאמרין (פסחים קטו ע"ב) כל שלא אמר ג' דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו. ולכן אם אכל בלילה ראשונה בסוכה בלא כוונה זו, יש להחמיר לאכול שוב כזית בכוונה. ועכ"פ יזהר כל א' ללמד ולספר לבניו ולבני ביתו בלילה ראשונה כוונת מצות סוכה, כמו שצריך ללמד להם טעם המצות בליל פסח. (ואף דלשיטת הר"ן גם בפסח יצא בדיעבד אם לא פירש טעם פסח מצה ומרור, היינו משום דס"ל דלא יצא דשם הוא מדרבנן דוקא. אבל בסוכה דכתיב למען ידעו, א"כ דאורייתא הוא, י"ל דגם להר"ן לא יצא. ולשיטת התוס' אפילו בפסח לא יצא בדיעבד. ובחידושי (ב: ד"ה ידיעה לדורות היא) הארכתי בזה): ויכוין בהנחתם שצונו המקום להניח וכו' כדי וכו' מה שלא עשה כן בשאר הלכות כי לא כתב שיכוין שום כוונה בעשיית המצוה מפני כי המקיים המצוה כדינה יוצא בה אף על פי שלא היתה לו שום כוונה אבל בציצית שכתוב בהן (במדבר טו מ) למען תזכרו וגו' וכן בתפלין כתוב (שמות יג ט) למען תהיה תורת יי' בפייך שפשוטו הוא שהתפלין הם אות וזכרון כדי שיהא תורת יי' שגור בפינו כי ביד חזקה הוצאך יראה שלא קיים המצוה כתיקונה אם לא יכוין אותה הכוונה ולכן כתב בהלכות אלו

ויכוין וכו' וכן גבי סוכה שכתוב למען ידעו וגו' משמע ליה גם כן שצריך שיכוין בשעת ישיבת הסוכה הטעם המכוון במצוה:

4. תלמוד בבלי מסכת סוכה דף יא עמוד ב

דתניא: כי בסוכות הושבתי את בני ישראל - ענני כבוד הו', דברי רבי אליעזר. רבי עקיבא אומר סוכות ממש עשו להם

סוכות ממש

5. לבוש אורח חיים סימן תרכה סעיף א

כתיב [ויקרא כג, מב] בסוכות תשבו שבעת ימים כל האזרח בישראל ישבו בסוכות למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים, והוקשה לרז"ל [עי' בטור] מאי רבותיה שהושיבם בסוכות, מאי נפקא מינה אם ישבו בסוכות או באהלים שהקפיד עליהם הכתוב כל כך לצוות מצות הסוכה לזכר, ותירצו שלא סוכות ממש רצה הכתוב, אלא דבר נסיי היה שהשגיח עליהם ביציאת מצרים ועשה להם דבר נס, ולכך צוה במצות סוכה לזכור הנס. ומהו הנס שנקרא בשם סוכה, והם ענני כבוד שהקיפן בהן במדבר לבל יכה אותם שרב ושמש ושיגנו עליהם מן האורבים

6. רשב"ם ויקרא פרשת אמור פרק כג פסוק מג

(מג) למען ידעו דורותיכם [וגו'] - פשוטו כדברי האומרים במסכת סוכה סוכה ממש. וזה טעמו של דבר. חג הסוכות תעשה לך באוספך מגרנך ומיקבך באוספך את תבואת הארץ ובתיכם מלאים כל טוב דגן ותירוש ויצהר, למען תזכרו כי בסוכות הושבתי את בני ישראל במדבר ארבעים שנה בלא יישוב ובלא נחלה, ומתוך כך תתנו הודאה למי שנתן לכם נחלה ובתיכם מלאים כל טוב, ואל תאמרו בלבבכם כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה.

7. ספר הרוקח הלכות סוכות סימן ריט

בסוכות תשבו ז' ימים למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים. ומרעמסס באו לסוכות על אותן סוכות היה א"ר אליעזר סכות ממש היה ר' עקיבא אומר ענני כבוד היו וכן פירשו כי בסוכות הושבתי ויש מפ' כשצרו על ארץ האמורי של סיחון ועוג ועל כרכים שבארץ כנען אז ישבו ישראל בסוכות כמו שכתוב וארון וישראל ויהודה יושבים בסוכות כי בשדה היה מסכך עליהן עד שכבשו רבת בני עמון כך ישראל עד שכבשו ארץ כנען זהו כי בסוכות הושבתי את בני ישראל כשצרים את האומות. וכל זמן שלא כבשו וחלקו קורא יציאת מצרים. כמו שכתוב אשר הכה משה ובני ישראל בצאתם ממצרים. והיא שנת הארבעים וזהו למען ידעו דורותיכם כי בסוכות. שלא יחשבו מאבתינו אברהם ויצחק ויעקב אנחנו יושבים בארץ אלא ידעו שיצאו ממצרים וצרו על הערים ונתנם ביד ישראל

8. תוספות מסכת פסחים דף קח עמוד ב

היו באותו הנס - פי' רשב"ם שעל ידם נגאלו וכן במגילה ע"י אסתר ובחנוכה ע"י יהודית וקשה דאף משמע שאינן עיקר ועוד דבירושלמי גריס שאף הן היו באותו ספק משמע באותה סכנה דלהשמיד להרוג ולאבד והא דאמרינן דפטורות מסוכה אף על גב דאף הן היו באותו הנס כי בסוכות הושבתי התם בעשה דאורייתא אבל בארבעה כוסות דרבנן תיקנו גם לנשים כיון שהיו באותו הנס.

9. שו"ת מהר"ם מרוטנבורג דפוס פראג סימן תעג

שיב ר"ת למהר" משה מפונטיזא דנשים חייבות בג' סעודות אף על גב דהו"ל מעשהז"ג =מצות עשה שהזמן גרמה = דאף הן היו באותו הנס [דמן] דלחם משנה האכילין וכן חייבות לבצוע על ב' ככרות ועוד [דעשה דרבנן שוה בכל ואין נראה] דהא נשים פטורות מק"ש אף על גב דאית בהו עול מלכות שמים לא מחייבי' להו מדרבנן כדאמ' פ' מי שמתו (כ' ע"ב) ואף על גב דאיכא מאן דאית ליה דק"ש דרבנן.

2

וטעם ראשון שפי' שאף הן היו באותו הנס לא ידענא אי א"ש דנהי דליכא לאקשוויי מהא דקאמר התם נשים חייבות בקידוש היום ד"ת לא מפיק ליה אלא מזכור ושומר דכל שישנו בשמירה ישנו בזכירה אבל מהאי טעמא לא [כי] לא קשי' דאותו הנס לא שייך לקידוש אצל מ"מ לא שייך טעמא שאף הן היו אלא היכא דהמצוה באה על הנס שאירע לישראל שהיו בסכנה ונמלטו דומי' דמגילה ובד' כוסות ובנר חנוכה.

10. ערוך לנר מסכת סוכה דף כח עמוד ב

וראיתי בשער המלך ריש הל' מצה שכתב בשם מחבר אחד שנראה מדבריו דבסוכה לא שייך הסברא שאף הם היו באותו הנס ע"פ גרסת הירושלמי שגרס שהיו באותו סכנה ע"ש שהסכים עמו אכן מדברי התוס' פסחים (קח ב ד"ה היו) נראה שכוונת התוס' דגם להירושלמי שייך לענין סוכה ג"כ סכנה וכן נראה שהרי הענינים היו מסככים להם מנחש שרף ועקרב ואין לך סכנה גדול' מזה במדבר הגדול והנורא:

ענני הכבוד

11. תלמוד בבלי מסכת תענית דף ט עמוד א

רבי יוסי ברבי יהודה אומר: שלשה פרנסים טובים עמדו לישראל, אלו הן: משה, ואהרן, ומרים. ושלש מתנות טובות ניתנו על ידם, ואלו הן: באר, וענן, ומן. באר - בזכות מרים, עמוד ענן - בזכות אהרן, מן - בזכות משה.

12. בית אלוקים למבי"ט שער היסודות פרק לז

וראוי לתת טעם במקום זה למה שראינו שהוקבע חג הסוכות רמז לענני כבוד, ולא הוקבע שום רמז לנס הבאר והמן שהתמידו גם כן כל ארבעים שנה שהיו במדבר בזכות האחים הרועים. ואפשר לומר כי גם שהבאר והמן היו נסים מפורסמים לעין כל והתמידו כל ארבעים שנה, כיון שהיה דבר הכרחי שא"א בלי מציאותם כלל לא הוקבע רמז להם, אבל ענני כבוד שלא היה כל כך הכרחי כמו הם אלא כדי שלא יהיו בחורב ביום וקרח בלילה, הוקבעו ימי החג רמז לענינים, כי גם בדבר שלא היה הכרחי כמאכל ומשתה עשה האל ית' נס ופלא עמהם במדבר, וכן ג"כ בישיבת סוכה בכל שנה יש רמז לענני כבוד, אבל באכילת לחם ושתיית יין או מים באיזה יום בשנה נעשה רמז למן ולבאר והרי שבכל ימות השנה אוכלים גם כן לחם ושותים מים, וכמו שאהרן היה אוהב שלום ורודף ומשים שלום בין איש לחבירו ובין איש לאשתו והיה מתנהג עמהם לפני משורת הדין, כן היה ענין ענני כבוד שהיו בזכותו טובה שלא היתה הכרחית אלא לפני מן השורה כמו שנזכר, אבל הבאר והמן שהיו הכרחיים היו בזכות משה ומרים, שהיה ענינים הכרחי לאומה ישראלית כלחם ומים, והיא התורה שנמשלה להם, שמשה רבינו היה מלמד תורה לאנשים ומרים לנשים במה שהן חייבות, ונרמז באלו השני נסים ההווים על ידם כי כמו שא"א לאדם לחיות בלא לחם ומים כן א"א בלי תורה,

13. גר"א שה"ש א"ד

ובזה יתורץ מה שהקשו למה אנתנו עושים סכות בתשרי כיון שהוא נגד היקף ענני הכבוד היה ראוי לעשות בניסן כי בניסן היה תחילת היקף עננים. אבל נראה לפי שכשעשו את העגל נסתלקו העננים ואז לא חזרו עד שהתחילו לעשות המשכן ומשה ירד ביוהכ"פ ובמחרת יו"כ ויקהל משה וצוה על מלאכת המשכן וזה היה בי"א תשרי וכתוב והעם הביאו עוד נדבה בבקר בבקר בי ימים הרי י"ג בתשרי ובי"ד בתשרי נטלו כל חכם לב ממשה את הזהב במנן ומשקל ובטי"ו התחילו לעשות ואז חזרו ענני כבוד ולכך אנו עושים סכות בטי"ו בתשרי,

14. ח"י אדם חלק ב-ג (הלכות שבת ומועדים) כלל קמו סעיף א

כתיב [ויקרא כ"ג מ"ב] בסוכות תשבו ז' ימים למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל וגו' מארץ מצרים. מתחלה כתיב בסכת חסר, וכאן בסוכות הושבתי כתיב מלא, אלא להורות ב' מיני סוכות שישבו, א' סוכות של ענני כבוד, וא' סוכות ממש בשעה שצרו על העיירות במלחמות סיחון ועוג. וצוה מצוה זו בתשרי ולא בניסן שהוא זמן יציאת מצרים, משום דבימות החמה אינו ניכר המצוה כי כן דרך לישיב בסוכות מפני החום, מה שאין כן בתשרי שכבר הגיעו ימות הגשמים, ואז ניכר שהוא למצוה (תרכ"ה):

15. העמק דבר במדבר פרשת בהעלותך פרק י פסוק לד

(לד) וענן ה' וגו'. כי בהיותם יושבים במחנה היו באהלים להגין מן השרב, אבל בנסעם מן המחנה היה הענן מגין, נמצא מש"כ כי בסוכות הושבתי את בני ישראל וגו', היה גם סוכות ממש גם ענני כבוד, היינו בשעת חניה ה' סוכות ממש, ובשעת המסע ה' ענני כבוד, וע"ע מש"כ בספר ויקרא כ"ג מ"ג באופן אחר:

16. רמב"ם על משנה מסכת אבות פרק ה משנה ו

[ה] כבר זכרתי לך בפרק השמיני, שהם לא יאמינו בחידוש הרצון עת אחר עת, אלא שבראשית עשיית הדברים הושם בטבעם שייעשה בהם כל מה שייעשה, בין שהיה הדבר אשר ייעשה - תדיר, והוא הדבר הטבעי, ובין שהיה לעתים רחוקות, והוא המופת. ולפיכך אמר שביום הששי הושם בארץ שתשקע בקורח ועדתו, ובבאר שתוציא המים, ובאתון שתדבר, וכן השאר. וכתב היא התורה הכתובה לפניו יתעלה, כמו שאמר, ולא דע איך, והוא אומר: +שמות כד יב+ "ואתנה לך את הלוחות האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם". ומכתב הוא הכתב אשר על הלוחות, כמו שאמר: +שמות לב טז+ "והמכתב מכתב אלהים הוא".

ושמא תאמר: ואם המופתים כולם הושמו בטבעי אותם הדברים מששת ימי בראשית - למה יוחדו אלה העשרה? דע, שהם לא יוחדו לומר שאין שם מופת שהושם בטבע הדברים מששת ימי בראשית זולת אלה, אלא אמר שאלה בלבד היתה עשייתם בין השמשות, ושאר המופתים אמנם הושמו בטבע הדבר אשר נעשו בו בראשית העשותו. למשל אמר, כי ביום השני, בעת היחלוקת המים, הושם בטיבעם שייבקע ים סוף למשה, והירדן ליהושע, וכן לאלהיה ואלישע. וביום הרביעי, כשנבראה השמש, הושם בה שתעמוד בזמן פלוני

17. רמב"ן שמות פרשת בא פרק יג פסוק טז

וכן כל כיוצא בהן מצות רבות זכר ליציאת מצרים. והכל להיות לנו בכל הדורות עדות במופתים שלא ישתכחו, ולא יהיה פתחון פה לכופר להכחיש אמונת האלהים. כי הקונה מזוזה בזוז אחד וקבעה בפתחו ונתכוון בענינה כבר הודה בחדוש העולם ובידיעת הבורא והשגחתו, וגם בנבואה, והאמין בכל פנות התורה, מלבד שהודה שחסד הבורא גדול מאד על עושי רצונו, שהוציאנו מאותו עבדות לחירות וכבוד גדול לזכות אבותיהם החפצים ביראת שמו:

ולפיכך אמרו (אבות פ"ב מ"א) הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שכולן חמודות וחביבות מאד, שבכל שעה אדם מודה בהן לאלהיו, וכוונת כל המצוות שנאמין באלהינו ונודה אליו שהוא בראנו, והיא כוונת היצירה, שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה, ואין אל עליון חפץ בתחתונים מלבד שידע האדם ויודה לאלהיו שבראו, וכוונת רוממות הקול בתפלות וכוונת בתי הכנסיות וזכות תפלת הרבים, זהו שיהיה לבני אדם מקום יתקבצו ויודו לאל שבראם והמצאים ויפרסמו זה ויאמרו לפניו בריותיך אנחנו, וזו כוונתם במה שאמרו ז"ל (ירושלמי תענית פ"ב ה"א) ויקראו אל אלהים בחזקה (יונה ג ח), מכאן אתה למד שתפלה צריכה קול, חציפא נצח לבישה (עי' ערוך ערך חצף):

ומן הנסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בנסים הנסתרים שהם יסוד התורה כלה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכלם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם.

בין ברבים בין ביחיד, אלא אם יעשה המצות יצליחנו שכרו, ואם יעבור עליהם יכריתנו ענשו, הכל בגזרת עליון כאשר הזכרתי כבר (בראשית יז א, ולעיל ו ב).

18. רמב"ם הלכות בית הבחירה פרק ב הלכה ב

ומסורת ביד הכל שהמקום שבנה בן דוד ושלמה המזבח בגורן ארונה הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקד עליו יצחק, והוא המקום שבנה בו נח כשיצא מן התיבה, והוא המזבח שהקריב עליו קין והבל, ובו הקריב אדם הראשון קרבן כשנברא ומשם נברא, אמרו חכמים אדם ממקום כפרתו נברא.

19. עץ יוסף בסידור אוצר התפילות

ועל נסיך שבכל יום עמנו- הם הנסים הנראים והנגלים שהם עמנו בידיעתינו. ועל נפלאותיך- הם הנסים הנפלאים ממנו ואין בעל הנס מכיר בניסו. ובכל יום קרה לאיש הישראלי נסים רבים ואין מרגיש כדכתיב לעושה נפלאות גדולות לבדו. הרצון כי הקב"ה מכיר בנפלאות ונסים ואין בן אדם מכיר, ולולי נסי ה', כבר ח"ו תמנו לגוע, כי כל שרי מעלה ומזלות לוחמים נגדינו...